

УДК 336.713:658.14

Сянькова В.Р.
студентка*Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Аврамчук Л.А.

*доцент кафедри банківської справи**Національного університету біоресурсів і природокористування України***ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ****THE PROBLEM OF CAPITALIZATION OF BANKING INSTITUTIONS
IN MODERN CONDITIONS****АНОТАЦІЯ**

У статті висвітлено сутність понять «банківський капітал» і «капіталізація банків». Проаналізовано динаміку обсягу власного капіталу комерційних банків України, власний капітал у співвідношенні з величиною статутного капіталу, наданих кредитів та валового внутрішнього продукту. За результатами проведеного аналізу окреслено основні проблеми капіталізації комерційних банків України. Запропоновано рекомендації щодо їх подолання.

Ключові слова: капіталізація, банківський капітал, власний капітал, достатність капіталу, комерційні банки.

АННОТАЦИЯ

В статье освещаются сущность понятия «банковский капитал» и «капитализация банков». Проанализирована динамика объема собственного капитала коммерческих банков Украины, собственный капитал в соотношении с величиной уставного капитала, предоставленных кредитов и ВВП. По результатам проведенного анализа определены основные проблемы капитализации коммерческих банков Украины. Предложены рекомендации по их преодолению.

Ключевые слова: капитализация, банковский капитал, собственный капитал, достаточность капитала, коммерческие банки.

ANNOTATION

The article highlights the essence of the concept «bank capital» and «capitalization of banks». We analyzed dynamics of the equity capital volume of commercial banks in Ukraine. As well as equity capital in relation to the size of the share capital, loans and GDP. We identified the main problems of capitalization of commercial banks in Ukraine. We offered recommendations to overcome them.

Keywords: capitalization, bank capital, equity, capital adequacy, commercial banks.

Постановка проблеми. Власний капітал банку є основним показником його здатності до подальшого розвитку, зміцнення ресурсної бази, тому особливого значення на сучасному етапі розвитку банківської системи набувають питання підвищення її капіталізації. Вагомим чинником економічного зростання нашої держави є стабільна та надійна банківська система, завдяки якій здійснюється забезпечення економічних суб'єктів необхідною кількістю фінансових ресурсів. У сучасних умовах економічної нестабільності необхідним є застосування нових підходів до розроблення ресурсної політики комерційних банків насамперед заходів, спрямованих на формування достатнього за обсягами власного капіталу та вибору джерел його нарощення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливу увагу проблемам капіталізації банківських установ приділяли як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники: Д. Розенберг, Дж. Сінкі, П. Роуз, М. Алексеєнко, З. Васильченко, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, В. Коваленко, А. Мороз, Т. Смовженко та інші.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень, присвячених особливостям процесу банківської капіталізації, існують питання, які є актуальними в сучасних умовах. На сьогодні важливим є дослідження стану капітальної бази комерційних банків України з метою розробки пропозицій та способів її нарощення.

Метою дослідження є виявлення основних проблем капіталізації банківських установ у сучасних умовах та розробки рекомендацій щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку нашої країни та її економічної системи загалом одним із головних складових розвитку є капітал. Він є складною категорією, виникнення якої відображає історичний процес розвитку суспільства, його продуктивних сил та виробничих відносин.

В економічній літературі не існує єдиного розуміння поняття «банківський капітал» (таблиця 1).

Ми вважаємо, що найбільш точним та загальним показником рівня забезпеченості капіталом як окремого банку, так і всієї банківської системи, є рівень капіталізації.

Науковці по-різному тлумачать поняття «капіталізація». У словнику за редакцією А. Завгороднього [3, с. 214] подано декілька визначень цього поняття, а саме: 1) перетворення доданої вартості у вигляді нерозподіленого прибутку в капітал для розширеного виробництва шляхом збільшення активів; 2) процес формування фіктивного капіталу шляхом випуску акцій, облігацій, заставних листів іпотечних банків, інших цінних паперів; 3) процес реалізації майна підприємства для збільшення капіталу.

Ще один зарубіжний учений Д. Пірс визначає капіталізацію як загальний обсяг і структурно акціонерного капіталу банку.

У фінансовому словнику за редакцією А. Благодатіна, А. Лозовського і Б. Райзберга [4, с. 406] подане таке тлумачення: 1) спосіб розподілу, використання прибутку, відповідно до якого весь прибуток або його частина спрямовується на розвиток банку, а не виплачується власникам; 2) спосіб збільшення статутного капіталу банку шляхом перерозподілу власного капіталу.

На нашу думку, найбільш вдале визначення поняття «капіталізація» запропоноване В. Коваленко та К. Черкациною [6, с. 98], які вважають це комплексом дій, спрямованих на реальне збільшення обсягу капіталу банку шляхом реінвестування отриманого прибутку, залучення грошових коштів та їх еквівалентів ззовні, а також завдяки консолідації та концентрації.

На сьогодні збільшення рівня капіталізації банків України має бути «ключем» у стратегії їхнього зростання. Рівень капіталізації банківських установ в Україні визначають величиною власного капіталу.

Для розуміння процесів, які очікуються у сфері капіталізації банківського сектору України, важливо проаналізувати найістотніші зрушення в нинішньому розвитку банківського бізнесу (таблиця 2).

Виходячи з даних таблиці 2, упродовж 2012–2016 рр. кількість банків в Україні, які мають ліцензію знизилася на 78 установ. Протягом 2012–2016 рр. спостерігається також зменшення кількості банків з іноземним капіталом на 14 установ. Також спостерігається зниження кількості банків зі 100%-м іноземним капіталом, які на кінець 2016 р. склали 17 установ. Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків упродовж у 2016 р. стрімко зросла і становила 45,2%, що на 5,7% більше, ніж у 2012 р.

З даних таблиці 3 можна зробити висновок, що загалом упродовж 2012–2016 рр. спостерігається зменшення власного капіталу банків на 24889 млн грн. Темпи росту обсягу власного капіталу знизились на 15%. Величина статут-

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «банківський капітал»

Автор	Визначення
П. Роуз	Це внесені власниками банку кошти, а саме: акціонерний капітал, резерви та нерозподілений прибуток [1, с. 710].
Дж. Сінкі	Визначає основну функцію банківського капіталу як здатність компенсувати збитки, що виникають внаслідок ризиків [2, с. 501].
А. Завгородній	Сукупність грошових капіталів (власних та залучених), якими оперує банк, що приносять прибуток [3, с. 212].
Універсальний бізнес-словник	Це сукупний грошовий капітал, залучений банком із різних джерел, та використовується ним для проведення банківських операцій і утворює фінансові ресурси банку [4, с. 404].
М. Алексеєнко	Кошти і виражена у грошовій формі частина майна, які належать його власникам, що забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, і які використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку [5, с. 112].

Таблиця 2

Основні показники діяльності банків України за 2012–2016 рр. [7, с. 72]

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	180	163	117	98
З них: з іноземним капіталом	53	49	51	41	39
Зокрема, зі 100% іноземним капіталом	22	19	19	17	17
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	39,5	34,0	32,5	43,3	45,2

Таблиця 3

Динаміка капіталу банків України у 2012–2016 рр.*

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Власний капітал, млн грн	169 320	192 599	148 023	103 713	144 431
Темп приросту, %	109	114	77	70	139
Статутний капітал, млн грн	175 204	185 239	180 150	206 387	278 371
Темп приросту, %	102	106	97	115	135
Співвідношення статутного і власного капіталу, %	103	96	122	199	193

*Розраховано автором за даними джерела [7, с. 72].

Таблиця 4

Динаміка частки власного капіталу банків України у ВВП за 2012–2015 рр., млн грн*

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Власний капітал	169 320	192 599	148 023	103 713
ВВП	1 404 669	1 465 198	1 566 728	1 372 196
Частка власного капіталу у ВВП, %	12,1	13,1	9,5	7,6

*Розраховано автором за даними джерел [7, с. 72; 8, с. 74].

Таблиця 5

**Динаміка обсягів власного капіталу, наданих кредитів та зобов'язань
комерційних банків України за 2012–2016 рр., млн грн***

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Власний капітал	169 320	192 599	148 023	103 713	123 784
Надані кредити	815 327	911 402	1 006 358	1 009 768	1 005 923
Зобов'язання	957 872	1 085 496	1 168 829	1 150 672	1 132 515
Співвідношення власного капіталу і кредитів, %	20,8	21,1	14,7	10,3	12,3
Співвідношення власного капіталу і зобов'язань, %	17,7	17,7	12,7	9,0	10,9

*Розраховано самостійно за даними джерела [7, с. 72].

ного капіталу банківських установ зросла на 103167 млн грн. Темпи росту обсягу статутного капіталу за аналізовані роки зросли на 59%. У 2016 р. порівняно з 2012 р. бачимо підвищення співвідношення статутного і власного капіталу на 90%. Це означає, що величина статутного капіталу у 2016 р. перевищували обсяг власного капіталу, що є негативною тенденцією.

Необхідно також зазначити, що спостерігається зниження частки власного капіталу банків у ВВП України. У 2015 р. цей показник знизився аж до 7,6% (таблиця 4). У країнах із перехідною економікою цей показник перевищує 40%, а в розвинених – 80% і більше. Недостатній рівень капіталізації українських банків є однією з причин їх низької конкурентоспроможності на світовому ринку.

Важливим показником, який дозволяє оцінити достатність власного капіталу для здійснення активних операцій є співвідношення обсягів капіталу до наданих кредитів, що продемонстровано на прикладі таблиці 5.

Упродовж 2012–2016 рр. співвідношення власного капіталу і наданих кредитів знизилась на 8,5%. Ця тенденція є негативною і свідчить про низьку участь банківського капіталу у формуванні кредитного портфеля.

Відповідно до цього спостерігаємо зниження співвідношення власного капіталу і зобов'язань на 6,8%. Це означає, що банки повільнішими темпами нарощують обсяги зобов'язань, ніж капіталу.

Ми вважаємо, що абсолютний розмір власного капіталу є найголовнішим окремо взятим показником «здоров'я» та надійності банку.

У таблиці 6 міститься перелік банківських установ України, котрі мають найбільші та найменші обсяги власного капіталу.

Таким чином, 5 банків, які мають найбільші обсяги власного капіталу, можна вважати найбільш стійкими та найбільш захищеними від потенційних ризиків (таблиця 6).

В Україні сукупний обсяг власного капіталу дорівнює обсягу власного капіталу європейського банку середнього рівня і набагато нижче обсягу власного капіталу найбільших банків розвинених країн світу.

Порівняно низька величина обсягу власного капіталу комерційних банків України на сьогодні залишається однією з основних проблем ефективності банківської системи України. Низький

рівень капіталізації банків означає надмірну концентрацію ризиків у банківській діяльності, обмеження асортименту фінансових послуг та збільшення затрат на їх надання. Втрата капіталу робить неможливим функціонування банку і може призвести до його банкрутства.

Таблиця 6

**Обсяг власного капіталу окремих банків
України на 01.04.2016 р., млн грн**

№ п/п	Банки з найбільшими обсягами власного капіталу		Банки з найменшими обсягами власного капіталу	
	Назва банку	Обсяг капіталу	Назва банку	Обсяг капіталу
1	Приват-Банк	276 551	Кредит Оптіма банк	68 682
2	Ощадбанк	180 982	УБРР	70 066
3	Укрексім-банк	157 251	Омега банк	74 998
4	Сбербанк Росії	56 373	Банк Траст	82 608
5	Райффайзен банк Аваль	52 583	Банк Фамільний	84 492

На нашу думку, розробка заходів щодо нарощення капіталу банків є необхідною як на макро-, так і на мікрорівні. На макрорівні слід підвищити регуляторні функції НБУ в зазначеному процесі, вдосконалити відповідну законодавчо-нормативну базу, сприяти концентрації капіталу в банківській сфері шляхом злиття та поглинання банківських установ.

На мікрорівні заходи щодо збільшення власного капіталу мають розроблятися кожним банком щодо загальної стратегії розвитку банку, його управління активами і пасивами, допустимого рівня ризику, а також очікуваного рівня доходності. Головними джерелами збільшення власного капіталу комерційного банку є проведення додаткових емісій акцій, реінвестування прибутку, капіталізація дивідендів, залучення коштів на умовах субординованого боргу.

Висновки. Отже, надійність та ефективність функціонування банківської системи, її здатність задовольняти потреби економічних суб'єктів у необхідних грошових ресурсах значною мірою обумовлені величиною банківського капіталу.

Аналіз динаміки власного капіталу вітчизняних комерційних банків свідчить про

негативні тенденції у збільшенні його обсягу. Крім того, спостерігається зниження частки банківського капіталу у ВВП України. Такий стан речей вказує на необхідність розробки заходів щодо збільшення рівня капіталізації банків.

Заходи щодо нарощення обсягів капіталу слід розробляти як на макрорівні, так і на рівні кожного комерційного банку. Підвищення капіталізації вітчизняної банківської системи сприятиме зростанню її надійності і конкурентоспроможності та, як наслідок, економічній стабілізації в країні загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / С. Питер Роуз; пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Дело Лтд, 1995. – 768 с.
2. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках / Дж. Синки; под ред. Р. Левиты, Б. Пинскера: пер. с англ. – М.: Catallaxy, 1994. – 820 с.
3. Завгородній А. Фінансовий словник / А. Завгородній, Г. Вознюк, Т. Смвженко. – 3-тє вид., випр. та доп. – К.: Знання, 2000. – 587 с.
4. Лозовский Л. Универсальный бизнес-словарь / Л. Лозовский, Б. Райзберг, Л. Ратновский. – М.: ИНФРА – М, 1997. – 640 с.
5. Алексеенко М. Капітал банку: питання теорії і практики: монографія / М. Алексеенко. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
6. Коваленко В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: монографія / В. Коваленко, К. Черкашина. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.
7. Основні показники діяльності банків України // Вісник Національного банку України. – 2016. – № 4. – С. 76.
8. Валовий внутрішній продукт, продукція промисловості та сільського господарства, капітальні інвестиції, роздрібний товарооборот // Бюлетень Національного банку України. – 2015. – № 2. – С. 76.